



Bomen voor bijen

Dracht op niveau

Hollandse linde bij CS Den Haag

Frank Moens, tekst en foto's

Veel bomen geven goede dracht. Bovendien kunnen ze op plaatsen staan waar geen ruimte is voor lage bloemenzee. Bomendracht staat simpelweg op poten. Nog te weinig groenbeheerders beseffen dat. Aan imkers de schone taak om te hameren op het belang van bomen voor bijen. Een bomenkenner levert hier de argumenten.

De betekenis van bomen als voedselbron voor bijen is toegenomen. Niet zozeer door de toename van het aantal bomen, maar vooral door het afnemen van cultuurgewassen met hun begeleidende (on)kruiden. Er worden veel bomen geplant, maar het zijn vaak geen 'bijenbomen'. Vooral stedelijke groenbeheerders kiezen te vaak soorten die opgewassen zijn tegen gebrekkige groeiomstandigheden, genoeg nemen met weinig

ondergrondse ruimte, bestand zijn tegen droogte en zout, zich goed laten snoeien en geen overlast veroorzaken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan spontane takbreuk, en afvallende vruchten. Of aan de noodzaak van veel corrigerend snoeiwerk, want bomen langs weg of straat mogen het verkeer niet in de weg staan. Met andere woorden: keurig in het gelid, met rechte stam en geen laaghangende takken. In ons land moet er een takvrije zone tot 4,5 meter boven straatniveau zijn. In de praktijk mag de eerste 7 meter van de stam daarom geen zware takken hebben, want takken zakken door en groeien naar beneden, op weg naar het meeste licht. Bomen moeten daarom worden 'opgekroond', wat veel deskundige (=dure) arbeid vergt, decennia lang.

Parken zijn 'laaghangend fruit'

In parken is er alle gelegenheid om te kiezen voor solitaire of lanen bestaande uit acacia, paardenkastanje of linden. In grote delen in het oosten van land kwam de linde vroeger als inheemse bosboom voor. Waarom staan ze er dan niet in overvloed? De linde zaait zich al sinds enige eeuwen in ons klimaat niet tot slecht uit, maar een door stek vermeerderde boom doet het uitstekend. Linden doen het langs wegen ook fantastisch, zeker nu wegbermen langs provinciale over een grotere breedte boomvrij moeten zijn. Linden zijn een langer leven beschoren dan beuken. Vooral door de verlaagde grondwaterstand begeeft de beuk, slecht bestand tegen droogte, het relatief snel. Voorspellingen over de opwarming van het klimaat laten zien dat deze soort waarschijnlijk uit ons land zal verdwijnen, evenals de spar.

Stormschade als les

We willen natuurlijk dat het bomen voor de wind gaat. De storm van eind oktober laat zien dat je vaak bedrogen uitkomt. In het algemeen lieten de bomen die met wortel en al waren omgewaaid, bovengronds geen gebreken zien; daarop waren ze jaarlijks geïnspecteerd. De meeste bomen gingen niet in het buitengebied tegen de grond, maar in de bewoonde omgeving. Je kon goed zien hoe slecht ze daar geworteld waren. In de boomverzorging is de stelregel dat er voor elk jaar dat een boom van de eerste grootte (met een vol-

Bomen, snoeien en vogels

Nog steeds worden in de winter alle knotwilgen van hun kroon beroofd. Dat oogsten van geriefhout gebeurt al van oudsher, want dan had men tijd. Waarom niet eerst onze bijen laten profiteren van de bloei en direct daarna snoeien? Helaas staat daar de Vogelwet in de weg. Deze dwingt o.a. de rust in het broedseizoen af. Van half maart tot half juni mag er niet gesnoeid of gekapt worden en al helemaal niet als er een broedende vogel is aangetroffen, ook voor of na die periode.

Wanneer dan wel? De winter is voor houtige gewassen eigenlijk niet de beste tijd. In de zomer is de sapstroom actief en kan een boom of struik na verwonding (snoeien) direct reageren met het vormen van zogenaamde afgrendelingslagen, als verdediging tegen schimmels en bacteriën. Zomersnoei is in principe beter dan wintersnoei.

Toch in de winter knotten? Een rij om en om dan wel om de drie 'afzetten' kan ook. Dan behoud je een deel van de bloesem. 'Overstaanders' vormen ook een mogelijkheid: de bomen niet van alle takken ontdoen, maar met name de oudste verwijderen. Allemaal oplossingen in het voordeel van bijen: vertel ze daarom door aan de beheerder.



Knotwilg

wassen hoogte >20 m) groeit, een kubieke meter grond beschikbaar moet zijn. Niet alleen voor voldoende voedsel, maar ook om te kunnen wortelen en bestand te zijn tegen extreme situaties. In een bomenleven moet meermalen een kabel of leiding door het wortelpakket, dat dan deels verloren gaat. Dat maakt ze instabiel en vatbaar voor ziekten en schimmels. Welke eerstegrootte-bomen (zie p. 11), zijn wél geschikt als wegbeplanting? Dat zijn bijvoorbeeld plataan, es, wilg, populier of eik en in het kustgebied in principe ook de iep.

De ervaring is dat mooi bloeiende *kleine* soorten waaronder meidoorn, appel, sierkers en lijsterbes het in bestrating slecht doen, niet de goede kroon vormen, staan te kwarren en het straatbeeld niet verfraaien. Maar dergelijke bijenvriendelijke soorten zijn prima geschikt voor plaatsing in brede groenstroken en parken, op erven en op landgoederen.

Groenbeheerder: u kunt meer doen

In 2010 verscheen het onderzoeksrapport van Alterra 'De betekenis van het openbaar groen voor bijen'. Daar in stonden een aantal conclusies die ook gelden voor drachtbomen. In het kort:

- Er is overal voldoende informatie over drachtplanten en -bomen beschikbaar. Maar die is niet altijd bekend bij groenbeheerders en ook sluit ze soms onvoldoende aan bij de dagelijkse beheerderspraktijk.
- De meeste gemeenten besteden geen specifieke aandacht aan bijen in het openbaar groen. Wel is er soms insectenvriendelijk of ecologisch beheer, dat positief uitwerkt voor bijen. Men telde in 2010 geen projecten met als specifiek doel: drachtverbetering voor bijen.
- De meeste geïnterviewden hebben wel ideeën om

het aanbod aan drachtplanten te verbeteren, maar weten niet precies hoe.

- De meeste gemeenten weten niet hoe het met de soorten bijen in hun gemeente gesteld is.

Er valt dus nog wat te verbeteren. Hier ligt een kans voor bijenhouders. Door alle aandacht voor het 'wel' en vooral het 'wee' van onze bijen is de tijd rijp. Hoe? Datzelfde Alterrarapport beveelt aan:

- Stimuleer de gemeenten beleid te ontwikkelen en in het groenbeleid specifieke doelen op te nemen voor de dracht voor bijen.
- Gemeentes zouden moeten beschikken over een praktische lijst van de top-10 of top-100 van de beste drachtplanten voor uiteenlopende grondsoorten en beplantingstypen.

Bomen en burens

Een boom neemt de minste ruimte in als de kroon over de erfscheiding kan groeien. Het is voor te stellen dat zelfs goede burens daar niet altijd even blij mee zijn. Trouwe kijkers van het programma *Rijdende Rechter* hebben menige ruzie zien passeren. 'Bezint eer ge begint' is op zijn plaats, want een boom verplant je niet zo makkelijk.

De overheid wil burensproblemen voorkomen. Daarom schrijft het Burgerlijk Wetboek voor dat bomen niet binnen twee meter van de erfscheiding mogen worden geplant. Gebeurt dat wel, dan hebben burens 20 jaar de tijd om bezwaar te maken en te vorderen dat de boom wordt verwijderd. Op deze regel zijn veel uitzonderingen, vastgelegd in jurisprudentie, vaak gerelateerd aan situaties en aard van het gebied.

Drachtbomen

Hieronder een middellange lijst van drachtbomen. Via www.drachtplanten.nl van Arie Koster is vrijwel het complete overzicht te vinden van uitstekende drachtbomen. Een zeer toegankelijke website heeft ook Van de Berk Boomkwekerijen in Sint-Oedenrode www.vdberk.nl.

Latijnse naam	Nederlandse naam	Voorkomen	bereikbare hoogte	Nectar-waarde	Pollen-waarde	Start Bloei	Eind Bloei
<i>Acer campestre</i>	Spaanse aak / Veldesdoorn	boom/struik	18	N 5	P 5	5	6
<i>Acer griseum</i>	Dwergesdoorn	boom/struik	6 - 12	N 5	P 5	5	5
<i>Acer platanoides</i>	Noorse esdoorn	boom	25	N 5	P 5	4	5
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Gewone esdoorn / Bergesdoorn	boom	30	N 5	P 5	4	5
<i>Acer rubrum</i>	Rode esdoorn	boom	15	N 5	P 5	3	4
<i>Acer saccharinum</i>	Zilver- of Witte esdoorn	boom	25	N 5	P 5	3	3
<i>Aesculus glabra</i>	Gladde pavia	boom	6-18	N 5	P 5	5	6
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Witte paardenkastanje	boom	25	N 5	P 5	5	6
<i>Aesculus x carnea</i>	Rode paardenkastanje	boom	20	N 5	P 5	5	6
<i>Ailanthus altissima</i>	Hemelboom	boom	25	N 5	P 5	6	7
<i>Cladastris kentukea</i> / <i>Cladastris lutea</i>	Geelhout	boom	12	N 3	P 0	5	6
<i>Cornus mas</i>	Gele kornoelje	boom/struik	4	N 4	P 4	2	3
<i>Cydonia oblonga</i>	Kwee / Kweeper	boom	5-6	N 3	P 0	5	6
<i>Gleditsia triacanthos</i>	Valse christusdoorn	boom	20	N 5	P 5	6	7
<i>Koelreuteria paniculata</i>	Gele zeepboom / Chinese vernisboom / Lampionboom / Koelruit / Blazenboom	boom	12	N 4	P 4	7	8
<i>Malus domestica</i>	Appel	boom	8	N 3	P 3	4	5
<i>Malus sylvestris</i>	Wilde appel	boom	8	N 3	P 3	4	5
<i>Phellodendro amurense</i>	Kurkboom	boom	10	N 3	P 0	5	6
<i>Prunus avium</i>	Zoete kers	boom	20	N 5	P 5	4	5
<i>Prunus cerasifera</i>	Kerspruim	boom	10	N 5	P 5	3	4
<i>Prunus cerasus</i>	Morel	boom	10	N 5	P 5	4	5
<i>Prunus domestica</i>	Pruim (ssp. insititia: Kroosjes)	boom	10	N 5	P 5	4	5
<i>Prunus nigra</i>	Wilde pruim / Zwarte pruim	boom/struik	10	N 5	P 5	5	6
<i>Prunus padus</i>	Vogelkers	boom	8	N 3	P 3	4	5
<i>Prunus serrulata</i>	Japanse kers	boom	4-8	N 3	P 3	4	5
<i>Pterostyrax corymbosa</i>	Epaulettenboom	boom/struik	10	N 4	P 4	6	7
<i>Pyrus calleryana</i>	Sierpeer	boom	10	N 3	P 3	4	5
<i>Pyrus communis</i>	Peer	boom	15	N 5	P 5	4	5
<i>Robinia pseudoacacia</i>	Robinia / Valse acacia	boom	25	N 5	P 5	6	7
<i>Salix alba</i>	Schietwilg	boom	25	N 5	P 5	4	5
<i>Salix caprea</i>	Boswilg	boom	8	N 5	P 5	3	4
<i>Salix daphnoides</i>	Berijpte wilg	boom/struik	8	N 5	P 5	3	4
<i>Salix dasyclados</i>	Duitse dot	boom	5	N 5	P 5	3	4
<i>Salix fragilis</i>	Kraakwilg	boom	20	N 5	P 5	4	5
<i>Sorbus aria</i>	Meelbes	boom	15	N 3	P 3	5	6
<i>Sorbus aucuparia</i>	Wilde lijsterbes	boom/struik	8	N 3	P 3	5	6
<i>Styphnolobium japonicum</i>	Honingboom / Snoerboom	boom	15	N 5	P 5	7	8
<i>Tetradium daniellii</i>	Stink es / Bijenboom	boom/heester	15	N 5	P 5	9	9
<i>Tilia cordata</i>	Winterlinde	boom	25	N 5	P 5	6	7
<i>Tilia platyphyllos</i>	Zomerlinde	boom	30	N 5	P 5	6	7
<i>Tilia x europaea</i>	Hollandse linde	boom	35	N 5	P 5	6	7

Maar sinds 2010 is er als gevolg van bezuinigingen op onderhoud niet veel veranderd. Gemeenten krimpen juist liever hun relatief jonge, onderhoudsintensieve bomenbestand in. Daarbij vergetend dat het grootste deel van het sortiment dat dracht levert met gemak een eeuw en langer meegaat, en dat bovendien de dracht per boom jaarlijks toeneemt!

Drachtbomen onder de loep

De hebbelijkheid van bomen is dat ze door hun vorm grofweg minstens twee keer zoveel bloeiend oppervlak hebben als een gewas op het veld. Bovendien: doordat de bloei hoog boven ons hoofd plaatsvindt, blijft er op de grond ruimte over voor een andere bestemming. Waar bijen van houden? Honingbijen hebben niets aan platanen, essen of beuken, alle windbestuivers. Van eiken wordt gezegd dat een bij daar wat stuifmeel vergaart, maar we kunnen een eik niet bestempelen als een drachtboom. Dat geldt ook voor els of hazelaar. Bijen vliegen daar graag op de mannelijke katjes, om in het vroege voorjaar wat vers stuifmeel mee naar huis te nemen, maar dat is het wel.

De echte dracht van bomen komt later in het voorjaar, wanneer wilgen, esdoorns, meidoorns, lijsterbessen en talloze fruitbomen, waaronder de wilde kersen, in bloei komen. Gevolgd door de grote soorten acacia, tamme en paardenkastanje en als klapstuk bij aanvang van de zomer: de linde.

Bijen hebben niets aan dubbele bloemen; daarin is weinig voor ze te halen. Plant daarom een sierkers (Prunus) met mooie open enkele bloemen. Waarom modetrends volgen en een bolcatalpa (trompetboom) planten terwijl de vrij groeiende vorm juist zo'n prachtige boom wordt, met bloemen die lijken op die van de paardenkastanje? De peer *Pyrus calleryana* 'Chanticleer' laat zich makkelijk snoeien tot zuil- of leiboom en neemt dan weinig ruimte in. Gedurende drie weken van het jaar is deze soort - die geen peren voortbrengt - een

bijna lichtgevende witte bloemenzuil. De bijen zijn er dankbaar voor. Stop met het planten van ontembare platanen op stam als scherm of als paraplu. Op en van deze soort leeft niets. Onder een leuk opgesnoeide sierappel zit je ook in de schaduw.

Een hulst is het hele jaar groen, net zoals een conifeer, maar is wél goed te snoeien, gonst tijdens de bloei van de bijen en levert een vrucht aan bessen waaraan menige vogel zich tegoed kan doen, mits het een vrouwelijke is (let op: hulst kan tweehuizig zijn: mannelijk of vrouwelijk; alleen de vrouwelijke krijgt bessen).

Het aardige van drachtbomen is dat ze vaak twee hoogtepunten hebben wat sierwaarde betreft: tijdens de bloei en als de vruchten rijp zijn. Maar plant ze niet vlak naast doorgaand pad of weg, want dan kunnen de rijpe vruchten hinder opleveren.

Voor in tuinen en parken is er een leuk sortiment met betrekkelijk onbekende exoten waar bijen dol op zijn. Wel eens gehoord van de honingboom, lederboom, kurkboom, rozijnenboom of doodsbenederenboom of vriendelijker: de geweiboom? ●



Trompetboom (Catalpa)

.....

“Welke boom past in mijn tuin?”

Veel stadstuinen zijn te klein om er een boom te planten die 20 tot 30 meter hoog wordt. Daarom vooraf je goed oriënteren op wat er te koop is en hoe groot het groeit. Niet elke boomverkoopster geeft de juiste informatie. Hoewel “boompje groot, plantertje dood” voor veel soorten opgaat, geldt dat niet altijd. Daarnaast hebben veel soorten jaren nodig om goed aan te slaan en bloeien ze pas na een jaar of tien voor het eerst.

Bomen worden naar hun max. hoogte, ingedeeld in 3 klassen: 1e grootte – gemiddeld hoger dan 12 meter (schietswilg, linde, kers (kriek), paardenkastanje)

2e grootte – gemiddeld tussen 6 en 12 meter (els, appelsoorten, peer, kurkboom)

3e grootte – gemiddeld lager dan 6 meter (appelsoorten, pruim, meidoorn, lijsterbes)

.....